

Educational Functions of Fairy Tales

Seda Gedik¹

Ege University, Turkish World Research Institute, Department of Turkish Folklore

ABSTRACT

Tales, whose heroes are mostly extraordinary beings, verbal culture products with their own linguistic features, which are interwoven with imaginary events, have played an important role in human life throughout history. Tales; rhymes mainly riddles, mania and so on. Since it includes oral culture products that support linguistic development, it is very effective in providing and supporting the linguistic development of children. In addition, fairy tales serve as a bridge to children's imagination and their transition from their own boundless world to real life. Children whose cognitive development is supported are able to make the transition between fiction and reality more healthy thanks to fairy tales. Besides, fairy tales are effective in the internalization of values education, which has been emphasized in recent years and added to the curriculum, to the first and second level students in which the abstract thinking skills develop. Tales allow children to see that bad behavior is punished and good behavior is rewarded. Cultural transfer between generations is also realized through fairy tales. The aim of this study is; The aim of this study is to show that the fact that the fairy tale genre, which is very important in terms of cognitive, linguistic, cultural and spiritual development, is more important especially in secondary school Turkish textbooks is important for providing both cultural transference and cognitive and linguistic development.

Key Words: Fairy tale, Turkish, education, linguistic, cognitive.

ARTICLE INFO

Received: 23.11.2019
Revision received:
19.12.2019
Accepted: 28.12.2019
Published online:
25.05.2020

Masalların Eğitimsel İşlevleri

Seda Gedik¹

Ege Üniversite, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Türk Halk Bilimi ABD

ÖZET

Kahramanları çoğunlukla olağanüstü varlıklar olan, hayal unsuru olaylarla örülü, kendine has dilsel yapı özelliklerine sahip sözlü kültür ürünlerinden olan masallar tarih boyunca insanoğlunun hayatında önemli rol oynamıştır. Masallar; tekerlemeler başta olmak üzere bilmece, mani vb. dilsel gelişimi destekleyen sözlü kültür ürünlerini kapsadığı için çocukların dilsel gelişiminin sağlanmasında ve desteklenmesinde oldukça etkilidir. Ayrıca masallar, çocukların hayal gücünü geliştirerek onların kendi sınırsız dünyalarından gerçek hayata geçişlerinde köprü vazifesi görmektedir. Bilişsel gelişimleri desteklenen çocuklar, masallar sayesinde kurmaca ve gerçek arasındaki geçişi daha sağlıklı gerçekleştirebilmektedirler. Bunun yanı sıra masallar, son yıllarda üzerinde oldukça fazla durulan ve müfredata eklenen değerler eğitiminin soyut düşünme becerisinin geliştiği birinci ve ikinci kademedeki öğrencilerde içselleştirilmesinde etkilidir. Masallar sayesinde çocukların, kötü davranışların cezalandırıldığını, iyi davranışların ise ödüllendirildiğini görmeleri sağlanır. Kuşaklar arasında kültürel aktarım da yine masallar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Bu çalışmanın amacı; bilişsel, dilsel, kültürel ve ruhsal gelişim açısından oldukça önemli olan masal türünün özellikle ortaokul Türkçe ders kitaplarında daha çok yer almasının hem kültürel aktarımın hem bilişsel ve dilsel gelişimin sağlanmasında önemli olduğunun örneklerle ortaya konulmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Masal, Türkçe, eğitim, dilsel, bilişsel.

MAKALE BİLGİSİ

Alınma Tarihi:
23.11.2019
Düzeltilmiş hali alınma tarihi: 19.12.2019
Kabul Edilme Tarihi: 28.12.2019
Çevrimiçi yayınlanma tarihi: 25.05.2020

¹ Sorumlu yazar iletişim bilgileri:

Dr.
gedik_seda@hotmail.com
0536 340 53 18

Giriş

Genellikle kahramanlarının olağanüstü varlıklar olduğu, tamamen hayal ürünü konuların işlendiği, tekerlemelerle başlayan ve mutlu sonla biten sözlü anlatım ürünü olan masallar tarih boyunca insanoğlunun yaratıcılığını derinden etkilemiştir.

Bu nedenle Türk anlatı geleneğinde masallar önemli bir yere sahiptir. Masallar, kurgusuyla çocukların hayal gücünü geliştirirken, masalların içeriğindeki tekerlemeler, maniler ve bilmeceler de dil gelişimini sağlamaktadır. Geçmişten günümüze kadar hemen hemen her konu hakkında anlatılan masalların eğitimsel işlevinin ağır bastığı görülmektedir. Ayrıca son yıllarda özellikle üzerinde durulan değerler eğitiminin öğrencilere kazandırılmasında da masallar önemli rol oynamaktadır. Masallarda; toplumun ahlaki, sosyal ve toplumsal değerleri ele alınmaktadır. Eğitimin temel taşlarından olan rol model yöntemi de yine masallarda yer almaktadır. Masallarda; kötüler cezalandırılır, iyiler hep mükâfatlandırılır ve sonunda iyiler ve iyilik kazanır. Bunu okuyan veya dinleyen çocuklar, masal kahramanıyla kendilerini özdeşleştirerek iyiyi ve doğruyu benimser, örnek alır.

Masallar aracılığıyla öğrencinin hayal dünyası gelişirken arka planda ise; öğrencinin gerçeğe kurgu arasındaki farkı öğrenmesi sağlanmaktadır. Bu nedenle özellikle ortaokul Türkçe ders kitaplarında masallara yer verilmelidir. Tarih boyunca kültürel aktarımın sağlanmasında rol oynayan masallar, çocuklarda ortak kültür bilincinin geliştirilmesi açısından da oldukça etkilidir. Masallar sayesinde çocuklar eğlenirken öğrenir ve ait olduğu toplumun değerlerini alarak toplumsallaşma yolunda ilerler, böylelikle toplumların oluşmasında temel etken olan ortak kültür bilinci masallar sayesinde çocuklarda gelişmeye başlar.

Ayrıca ilkökul ve ortaokul grubundaki bireyler kendilerini rahatça ifade edebilecekleri gerçeğin ötesinde bir dünyaya sığınmak eğilimindedir. Bu nedenle özellikle ortaokul seviyesindeki çocuklar, kendilerini özgür hissedebilecekleri ve hayal dünyasını zenginleştirecek türlere karşı daha ilgilidir. Masallar, onların bu ihtiyaçlarını karşılarken aynı zamanda onların hayal dünyalarını da şekillendirmektedir. Bu açıdan masallar diğer edebi türlere oranla bu düzeydeki çocuklar için daha yararlıdır. Diğer edebi türlerde sınırlar belliyken kurmaca metinler olan masallardaki sınırsızlık, kendini gerçekleştirme çağındaki bireylerin bilişsel gelişimini desteklemektedir. Bu nedenle eğitimde eğitici işleve sahip olan masalların seçilmesine daha çok ağırlık verilmelidir.

Bilişsel gelişimin desteklenmesinde önemli rol oynayan masalların dilsel gelişime katkısı da yadsınamaz bir gerçektir. Masalların içeriğindeki tekerlemeler, maniler ve bilmeceler henüz dile tam hâkim olmayan ortaokul öğrencileri açısından önemlidir. Bu açıdan bakıldığında masalın diğer türleri kapsayıcı özelliği, kısıtlı zaman dilimleri olan ders saatlerinde zengin dil öğretimine imkân vermektedir. Masal metni işlenirken içeriğindeki bilmece, mani ve tekerlemelerle vb. ile örtük öğrenme gerçekleşmekte ve dil gelişimini sağlayan birçok türün öğrenilmesine fırsat verilmektedir.

Bu çalışmanın amacı; bilişsel ve dilsel gelişim açısından oldukça önemli olan masal türünün, özellikle ortaokul Türkçe ders kitaplarında daha çok yer almasının hem kültürel aktarımın hem bilişsel ve dilsel gelişimin sağlanmasında önemli olduğunun örneklerle ortaya konulmasıdır.

Masallar, gerçek hayatı çocukların anlayabileceği şekilde anlatır ve böylelikle çocukları hayata hazırlayarak onlara rehberlik eder. Masal, okuruna zengin olanaklar sunar, okul ve ders kapsamında sınırsız çalışma olanakları içerir (Dilidüzgün, 2003: 87). Bu nedenle masallar eğitimde olmazsa olmaz türlerdir.

“Psikoloji, pedagoji, naratoloji gibi bilimler, orijinal masal metinlerinin eğitimde özel bir yeri olduğu görüşünü benimsemiştir. Bunun sonucunda çocuğun kişiliğinin, zihninin, hayal gücünün gelişmesinde tabiata ve toplumu doğru algılamasında, anadili ve yabancı dil öğretiminde, öğrencilerin okumayı, anlamayı, yazmayı öğrenmelerinde masallar, temel eğitim malzemesi olmuştur.” (Akdeniz, 2007: 182). Okul öncesi dönemde, masal dinlemeyi ve anlamayı öğrenen çocuklar, okula başladıklarında okumayı zevkle öğreneceklerdir (Tür ve Turla, 1999: 32).

Masalların eğitimsel işlevlerini; dilsel, bilişsel, ruhsal, kültürel ve değerler olmak üzere beş başlık altında inceleyebiliriz:

Masalların Dilsel Gelişime Katkısı

Dilsel gelişim beşikte başlayan bir süreçtir. Bebeklikten itibaren her birey ninniler, masallar, halk hikâyeleri vb. sayesinde ait olduğu toplumun dilini tanımaya ve anlamaya başlar. Bu türler arasında özellikle masallar çocukların dil gelişimlerini destekleyici ürünlerin başında gelmektedir (Görgü, 2007: 538). Ayrıca masal metinleri içerisinde halk edebiyatının diğer türlerinden birçok örneğe (efsane, fıkra, mani, türkü, bilmece, ağıt, atasözleri, deyim vb.) rastlanması masalın kapsayıcı bir tür olduğunun göstergesidir. Bu nedenle masallar metin türleri içerisinde sözvarlığı ögesi yönüyle en zengin metinlerdir (Baş, 2006: 156).

Özellikle ilkökul ve ortaokul Türkçe ders kitaplarında masal metinlerinin yer alması anadilinin öğretilmesinde oldukça etkilidir. Masal metinlerinde yer alan; tekerlemeler, bilmece, deyimler, atasözleri, çok anlamlı sözcükler vb. sayesinde çocuklar Türkçeyi ve Türkçenin sahip olduğu zengin anlatımı daha kolay kavrama imkânı bulmaktadırlar. *“Anadili eğitimi ve öğretimi sürecinde ‘masal’ türündeki metinler diğer türlerden ayrı bir yere ve öneme sahiptir.”* (Mert, 2012: 2)

Bu bakımdan masallar çocukların dilsel gelişimini ve ruhunu besleyip zenginleştiren önemli yazınsal türlerdir (Tosunoğlu ve Melanlıoğlu, 2007: 334). Bu yönüyle masallardan anadili eğitiminde yararlanılmalıdır. Barry Sanders masalın dil gelişiminde oldukça önemli olduğunu şu sözlerle belirtir: *“Sözlü dil ürünlerinden olan masalların da öncelikle okulöncesi dönemde –sözel edinim döneminde – çocuğun anadilini edinmesinde etkin bir rolü vardır.”* (Sanders, 2013: 11). Ayrıca masallar sayesinde çocuklar, dilin inceliklerini öğrenirken onu etkili kullanmayı da kavramaktadır. Dil eğitiminin temelinde; bireylerin düşünce ve iletişim becerilerini geliştirmek yer almaktadır (Kavcar, 1996: 2).

“Çocukların dilimizin anlatım zenginliğini ve inceliğini tanımaları, düş ve düşünce evrenlerini genişletmeleri ve yaratıcılıklarını devindirmeleri için iyi seçilmiş masallara gereksinim vardır.” (Sever, 2000: 633). Masallar, sahip oldukları zengin anlatım sayesinde çocukların dile hâkim olmalarını sağlamaktadır çünkü bir dile ait kelime dağarcığının zengin olması (İşeri, 1996: 21) o dilin akıcı ve düzgün konuşulmasında etkili olmaktadır. Bu nedenle çocukların hem ait oldukları toplumun kültürel değerlerini öğrenmesi hem dilini en iyi şekilde kullanabilmesi açısından iyi nitelikteki masal metinlerine eğitimde yer verilmelidir.

“Sözün gerçeklik, mantık, anlamlılık gibi sınırlamalara bağlı kalmadan ses ve söz oyunlarının rahatlıkla yapılabildiği; hayal, düş, aşkınlık, yalan, mizah veya çocuk zihninden kaynaklanan serbest bir yaratıcılığın ürünleri” (Duymaz, 2002: 28). şeklinde tanımlanan tekerlemeler çocukların dilsel becerilerini geliştirirken onların hem masallara ilgisini arttırmada hem de gerçeklik ve kurgu arasındaki geçişi sağlamada önemli rol oynamaktadır. Bazı tekerlemeler normal uzunlukta veya çok kısa olabilmekteyken kültürümüzde oldukça uzun tekerleme örnekleri de bulunmaktadır. Burada vereceğimiz ilk örnek normal bir hacme sahip, ikinci örnek ise anlatıcının ustalığını gösterecek nitelikte oldukça uzun bir metinden oluşmaktadır. Birinci örnek tekerleme metni:

“Tekerleme, Mekerleme, Şekerleme”

“Bir varmış bir yokmuş, şu dünyada ne varmış ne yokmuş; böyle dedim, annemin babamın ellerini öptüm, ayağымda demir çarık, elimde demir asa, düştüm yollara yollara.

Gidenin dostu olur, ayının postu olur. Acıktım de, sofraya kuranın olur. Önce iç bir tarhana, dolmaya dök yoğurdu bolcana, al kaşığı, buyur pilava, arkasından gelsin baklava.

Yedim yedim, çok yedim, karnımı davul gibi şişirdim.

Birazını eşeğe yükledim, size getiriyordum; dereden geçerken kurbağalar vırak vırak dediler. Ben de sandım bırak bırak dediler. Dediklerini yaptım, bıraktım.

Eşeğimin gözleri camdan, ayakları mumdan, kulakları şamdan. Yeter bunca giriş, masal başlamadan.” (Dursun, 2001: 22-23).

Boratav’dan aldığımız metin, uzunluğunun yanı sıra mantıksal kurgusu açısından da ilgi çekici bir örnektir:

“Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde... Eşek dellal iken, deve berber iken... Bir varmış, bir yokmuş Allah’ın kulu darıdan çokmuş... Çok demesi günahmış.

Var varanın, sür sürenin... Destursuz bağa girenin sopa yemesi çokmuş. Zamanında, ben üç yüz bir yaşında iken iki arkadaşım vardı: Biri kör, biri çıplak. Çakmaksız, namlısız, kundaksız tüfekte bitmedik çalı dibinde doğmadık tavşan avına gittik. Çıktık tepenin başına, seyrettik toprağına taşına. Gördük bir göl, ördekler yüziyor. Çakmaksız, namlısız, kundaksız tüfekte ‘gel ha!’ eyledik. Ördekler zombala devrildi. Kör aradı buldu, çıplak koynuna koydu. Sapsız, namtısız, ceciksiz pıçakla kanırdık, boğazladık. Ördekleri pişirip yemek için bir kazan aradık. Bir cadı karısı rasgeldi: lildirim likli, burnu ilikli, kazan başlı, kurbağa dişli, ölü kurbağa gözlü, dağarcık yüzlü, küp karınlı, patlıcan burunlu, şipirdiğini takıştırmış, könceciğini çekiştirmiş, pabucundan boşanan kıyraklar, haniya o bizim çakmaksız, namlısız, kundaksız tüfeğın saçması mı? Vızıldayıp geliyor...

‘Ebe karı, bize bir kazan! dedik, ördekleri pişirmek için.’

Bir kazan verdi: ağız var, dibi yok. Sırıkladık, mırıkladık; üç ocak taşı çattık, kazanı kurduk, altına odunu vurduk. Kazan kaynıyor, ördekler oynuyor... Ocak taşlarının biri bir tarafa çekiyor kazanı, biri bir tarafa.

‘Bire ocağı batasicalar! Kazanı mı bölüşeceksiniz?’ dedim. Bunlara birer eskayla vurdum. Ocak taşı diye çattığım meğer toşbağaymış.

Çıplak ve kör arkadaşlarımla beraber ördeği yedik; karnım doymadı, yüzüm gülmedi; bıyığımın ucu vız demedi, kulağımın dibi çat demedi...

Bakıversem ki bir koz ağacı: ‘Yemeğın üstüne çerez olarak yiyeyim.’ diye kozun başına bir tezek salladım. Bir de baksam ki Kırımoglu’ nun çifliğı gibi bir yazı olmuş kozun başında.

Bu çiftliği gibi bir yazı olmuş kozun başında. Bu çiftliği sürmek için bir çift öküz arama telaşesine düştüm. Aradımsa da bulamadım. Öküz çalmak için bir köye gittim. Bokluk deliğinden ahıra girdim. Bokluk deliğinden öküzü çıkarmak için çalıştım: öküzü kaldırdım, bokluk deliğinden kafasını dış yüze doğru soktum, göğdesi sığmadı, salındı kaldı. Umudu kestim. Bir ala kedi, bir kara kedi buldum. 'Öküz olarkten bu bize kafi.' diyerek koz ağacının altına geldim. Sabanı boyunduruğa düzenledim, ala kediyle kara kediyi koştum. Boyunduruk altında, koşum halinde koz ağacının başına çıkarmak istediysen de bir türlü çıkaramadım. Çavdar ağacından merdiven çatmak telaşesinde iken ben, bizim Memmet Ağa'nın çobanı gibi kalles, kuyruğu gücük bir sarı it peyda oldu: tek kulaklı, kuyruğu üç ulaklı... Ala kediyle kara kediyi sabanın altında görünce hücum eyledi. Kediler itten korkularından sabanla koz ağacının başına çıktılar. 'Ek bire bideri, sür bire çiftçi!.. Ek bire bideri, sür bire çifti!..'

Az sürdüm, uz sürdüm... Dere, tepe, düz sürdüm... Altı ay bir güz sürdüm... Geri döndüm baktım ki arkadan ekin gövermiş, geçmiş... Bir orak aldım, yanaştım ekine. Biraz biçtikten sonra belim ağrıdı. Dineliverdim yorgunluk alametiyle. O yanıma, bu yanıma bir tanıyiversem ki tilkinin biri çekirge kovalayıp geziyor ekinin inde. 'Bire ocağı batasıca! Benim zati belim ağrıyor, biçemiyorum ekini.' dedim, orağı tilkiye doğru kürelediydim, orağın sapı tilkinin karnına kaçtı: tilki kaçtı, orak biçti; tilki kaçtı, orak biçti. Ekin tükendi, ben beriden bakakaldım... vardım yattım bir gölgeye. 'Nasil toplarım? Nasil toplarım?' derken bir kasırga geldi, sapı topladı, harman gibi kıvıra kodu. 'Bir ciğara molası daha alak.' dedik. Çakmağı çakıversem ki, ciğaranın keyfinden haberlenmemişim, kavın kebebi mazı közümü gibi düşmüş; bir de baksam ki bizim harmanın üstüne bir kara duman çökmüş. 'Ulan! Yağmur mu yağıcı?' diye bir kara kaygıya düştüm. Bir de baksam ki, top güllesi gibi bir kara yalım patladı. 'Amanın! Bu da mı gelecekti başıma?' diye telaşlandım. Su aramağa başladım. Meğer o yalım hakkımızda hayırlıymış. Sap yandı, kırmızı buğday çeç oldu. Bu buğdayı kuyulamak için beni bir kaygı aldı. Ala kediyle kara kediyeye sordum:

'Amanın! Ben şaşım. Buğdayı kuyulamak için bir çare bulun.' dedim.

'Aman Ağa! Onun kolayını biz biliyoruz.' dediler. Bir bakıversem ki kediler bir gücük sıçan yakalamışlar.

'Amanın! Bu gücük sıçanı neyleyeceksiniz?' dedim.

'Ağa! Kuyu kuyulamak istemiyon mu? Rahat dur.' dediler. Gücük sıçana bir yemin verdiler:

'Bu buğdayı kuyulamazsanız neslinizi geçiririz.' dediler. Gücük sıçan gitti, öbürlerine haber vermeye. Bir de baksam ki umum sıçanları toplamış. Bu toplanan sıçanlar çeçin altını deldiler, kuyu ettiler, buğdayı kuyuya kaktular, kuyunun içine akıttılar. 'Bu kaygıdan da kurtardı Allah bizi.' dedim. Yorgunluk ciğarasına gene başladım...

Bir de değneyiversem ki, ben buğday ekerken bir karpuz çekirdeği düşmüş. Karpuz büyümüş, dört yaşlı camız boduğu gibi kararıp yatıyor. Zati susadımdı. Sapsız, namtısız, ceciksiz bıçağa 'Gel ha!' eyledim karpuz. Karpuzun içine zarpadak ben de gittim. Tıklıversem ki ne göreyim? Bir şehre rasgeldim. 'Amanın ne güzel şehir imiş! Bu temiz şehirde gezmek için bir hamama gideyim.' dedim. Hamama girdim: Kurnası var, tası yok... Biri oturuyor, başında fesi yok...

'Kız' adın nedir?' dedim. Dedi: 'Adım Emine.' Açtım, baktım burnuna: 'Bir tarafı sazlık, samanlık; bir tarafı tozluk, dumanlık... Bir tarafında demirciler demir dövüyor; bir

tarafında kalaycılar kalay kalaylıyor... Vardım bir kalaycının yanına: 'Usta! Bize kalaycılık öğret.' dedim. bir buuk günde usta etti.

Kalaylayamadım kapları:

Hep kırıldı tavaların sapları.

Cerrah oldum, acı yaptım hapları:

Binin zehirledim ilaç verirken.

Hey ağalar! Ben de karar eyledim,

Kâr eylerim, derken zarar eyledim.

Seyis oldum, bir at tımar eyledim:

Kuyruğun kopardım götün silerken..

'Bu kârda da bir iş çıkaramadık.' dedim. Karpuzun içinden çıkma derdine düştüm. Bir de baksam ki, sapsız, namtısız, ceciksiz bıçağı kaybetmişim. Bakıversen ki sakalı bir kucak bir ihtiyar rasgeldi. 'Sapsız, namtısız, ceciksiz bıçağı yitirdim. Görmedim mi, emmi?' dedim.

'Köpoğlu köpek! Ben katarla deveyi yitirdim, bulamıyorum ki, sen bıçağı nerde bulacan?' kulağımın dibine bir sille vurdu, sillenin şiddetinden karpuzun ağzından zorpadak dışarı çıktım.

Karıncaya vurduğum palanı, yedi yerinden çektim kolanı... Evvelki söylediğimiz yalanı şimdi essah edelim, ağalar!..." (Boratav, 1969: 17-21).

Masalların Bilişsel Gelişime Katkısı

Masalların eğitici işlevi okul hayatından önce başlamaktadır. Okulöncesi dönemde masallar vasıtasıyla çocuklarda; dinleme, anlama, anlatma, konuşma ve kendini sağlıklı bir şekilde ifade etme becerileri gelişmektedir. Masallar sayesinde çocukların dilsel becerileri gelişirken milli ve kültürel değerlerin kazandırılması da sağlanmaktadır. Bu nedenle masalların ulusal ve evrensel değerlerin aktarılmasının ve benimsetilmesinin yanı sıra çocuğun hayal dünyasını geliştirmesinde ve soyut kavramların algılanmasının sağlanmasında önemli bir yeri vardır (Karatay, 2007: 470).

"Masallar, insan zihnini aksettirmektedir. İnsanlar, gerçek hayatı yaşarken bir taraftan düşler görür, hayaller kurarlar. İnsanların gerçek hayatları ile düşleri masallarda birleşmiştir." (Türkeş Günay, 2011: 682). Özellikle gerçek hayata ve gerçek hayatın sınırlarına karşı masalın sınırsızlığı ve çocuklara tanıdığı geniş özgürlük alanı, çocuğun gerçek hayata daha kolay ve sorunsuz bir şekilde adapte olmasını sağlamaktadır. Çocuk, masallar sayesinde kalıplardan, sınırlandırılmış düşünme yapısından ve tek düzelikten kurtulup yaratıcılığını ve hayal gücünü kullanma imkânı bulmaktadır. Bu da çocuğun bilişsel gelişimini olumlu şekilde etkilemektedir. Masallar, yetişkinlerin bilinçaltından ve rüyalarından doğup beslenen bir türdür ve çocuğun hayal dünyasına olan özlemin oyunlaştırılmasıdır (Baş, 2015: 4).

Masallarda, masal kahramanının sorunlar karşısında yaratıcı çözümler bulması, çocuğa olaylara farklı bakış açılarından bakması konusunda örnek teşkil etmektedir. Bu yönüyle masallar, çocukların empati kurma becerisini geliştirmelerine olanak vermektedir. Ayrıca masallar, çocukların hayal kurmalarına, rüya görmelerine, düşünme, anlama becerilerinin geliştirilmesine olanak verirken yaratıcılıklarının arttırılmasını da sağlamaktadır (Ayhan ve Arslan, 2014: 551).

Masalların Ruhsal Gelişime Katkısı

Masallar, çocukların duygusal ve ruhsal gelişimlerini sağlayarak onları hayata hazırlar. Çocukların duygularını besleyerek onları hayata hazırlayan masallar, aynı zamanda bireylerin gelişimlerinin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesine yardımcı olur. Masal kahramanı, karşılaştığı her zorluğu bir şekilde aşar ve amacına ulaşır mutlu olur. Masal kahramanı ile kendisini özdeşleştiren çocuk da masal kahramanını kendisine rol model olarak onun gibi karşılaştığı zorlukların üstesinden gelmeyi öğrenir. Böylelikle masallar sayesinde çocuklar, zorluklar karşısında pes etmemeyi öğrenerek ruhsal olarak güçlenirler.

Masal, çocukların ruhsal ve duygusal olarak gelişmesini sağlayarak onları gerçek hayata hazırlar. Bu sayede çocuğun bir anda hayal dünyasından çıkıp gerçek hayatın karmaşası karşısında bocalamasını önler. Ayrıca masal dünyası çocuğun dünyasına yakındır (Gökşen, 1975: 63), bu nedenle çocuklar masallardaki olayları ve masal kahramanlarını kendilerine yakın hissederler. Çocuk, masal vasıtasıyla zorluklarla, sorunlarla veya çeşitli olumsuzluklarla dolaylı olarak karşılaşır ve masal kahramanını örnek olarak bunların üstesinden gelmeyi öğrenir. Bunun sonucunda; hayallerle örülü kendi dünyasından gerçek dünyaya daha güçlü bir birey olarak geçiş yapar.

Masalların Kültürel Aktarıma Katkısı

Kültür, toplum halinde yaşayan bireylerin ortak değerler etrafında toplanmasını sağlar. Masallar, tarih boyunca toplumların kültürel değerlerini gelecek nesillere aktarmalarında köprü vazifesi görerek “biz” bilincinin canlılığını korumasına yardımcı olmuştur. “*Masal dediğimiz şey her milletin âyine-i devrandır. Bu âyineye bakacak olursak hem eskilerin ibadetlerini, hem de kadim vakitlerimizimizin ahlâkını da görmüş oluruz.*” (Kunos, 1925: 131).

Şerafettin Turan kültürü, bir toplumda geçerli olan ve gelenek halinde devam eden her türlü dil, duygu, düşünce, inanç, sanat ve yaşayış öğelerinin tümü (Turan, 2002: 17) şeklinde tanımlamıştır. Kültür genel bir ifadeyle ait olduğu toplumu kapsayan şeylerin bütünüdür. Bu nedenle toplumların varlığını devam ettirmesi için kültürel değerlerini koruması ve çeşitli yollarla kültürünü gelecek nesillere aktarması gerekmektedir. Sözlü kültür ürünlerinden olan masal da toplumsal unsurların kuşaktan kuşağa aktarılmasında önemli rol oynamaktadır (Dilidüzgün, 2003: 33). Tarih boyunca insanoğlunun beşikten mezara kadar karşılaştığı ve iç içe olduğu masal sahip olduğu zengin anlatım sayesinde kültürel aktarımda oldukça önemlidir.

Masallar, ait oldukları toplumları ve o toplumların gelenek göreneklerini, hayata bakış açılarını, olayları algılayışlarını, ait oldukları toprakları ve o toprakların insanların özelliklerini vb. anlatır. Bu yönüyle gelenek ve iletişimden beslenen kültürel bellek toplumların kimliği konumundadır (Assmann, 1997: 25-28). Bu nedenle masallar kültürel kimliğin gelecek nesillere ulaşmasında aktif rol oynarlar (Arıcı, 2012: 3).

“*Masal, pek çok kişinin kabul ettiği gibi sadece çocukları eğlendirmek için anlatılan bir edebi tür değil, aynı zamanda kültürü dinlemeye ve görmeye dayanan halk romanı ve hikâyesidir.*” (Türkeş Günay, 2011: 682). Kültürel değerlerin etkili ve doğru bir şekilde aktarıldığı eğitim sisteminde masalın bu işlevinden oldukça fazla yararlanmak gerekmektedir. Özellikle ailesinden ayrılıp toplumsal düzen içerisinde kendi başına birey olma yolunda adım atan ilkökul ve ortaokul öğrencilerinin ait oldukları toplumun kültürünü öğrenmesi

kaçınılmazdır. Kültürünü bilmeyen her birey içinde yaşadığı topluma yabancılaşıp ötekileştirilmeye mahkûmdur, çünkü insanları bir arada tutan şeylerin başında kültür gelmektedir.

Bu nedenle çocuklarda “biz” olma bilincinin doğru ve sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi için onların kültürlerini tanımaları ve içselleştirmeleri sağlanmalıdır. Bu yapılırken de çocuğa alışık olduğu ve kendisini rahat hissedeceği şartlar sunulmalıdır.

Masallar, gerçek hayatı çocukların anlayacakları dille ve olay örgüsüyle sunarak onların istenilen şekilde eğitilmesini ve verilmek istenen mesajların doğru şekilde algılanmasını sağlamaktadır. Bu nedenle eğitim sisteminde nitelikli masal metinlerinin yer alması kültürel aktarımın doğal süreç içerisinde gerçekleşmesine yardımcı olmaktadır. Özellikle deyim ve atasözlerinin kullanıldığı masallar kültürel aktarımın gelecek nesillere aktarılmasında etkili olmaktadır (Tüm, 2010: 665).

Örneğin; “*Ölümsüzlüğü Arayan Adam*” masalında geçen ve korkmanın ölüme çare olmadığını anlatan “*Korkunun ecele faydası yoktur.*”, “*Yedi Deliler*” masalında geçen ve herkesin kendi derdini büyük gördüğünü anlatan “*İnsan kendi derdini en büyük sanırmış.*”, “*Halik Bilmezse Mahlûk Bilir*” masalında geçen ve yapılan her iyiliğin Allah tarafından görüleceğini anlatan “*İyilik yap denize at, Halik bilmezse mahlûk bilir.*”, “*Sihirli Yüzük*” masalında yer verilen ve azla yetinen hırslı, pinti insanların her zaman zararlı çıkacağını anlatan “*Az tamah çok ziyan verir.*”, “*Ne İdim Ne Oldum Ne Olacağım*” masalında geçen ve insanların içinde buldukları durumun sonsuza kadar gideceğini düşünmemelerini bu nedenle de kimseye tepeden bakmamaları gerektiğini anlatan “*Ne oldum dememeli, ne olacağım demeli.*” vb. atasözleri bu tür masallara örnektir (Helimoğlu Yavuz, 2009: 459-478).

Masalların Değerler Gelişimine Katkısı

Bir varlığa, nesneye veya faaliyete ruhsal, toplumsal ve ahlaksal açıdan tanınan önem ve üstünlük derecesi (Öncül, 2000: 281) olarak tanımlanan değerler insanların davranışları ve yaşama bakış açıları üzerinde oldukça önemlidir. Bu nedenle özellikle son yıllarda eğitim sistemi içerisinde değerler eğitime ağırlık verilmektedir.

Oyun çağındaki ilkökul ve ortaokul öğrencilerinin eğlenirken öğrenmesine olanak sağlayan masallar Türkçe derslerinde hem anlatımın hem içeriğin zenginleşmesini sağlarken çocukların ait oldukları toplumun değerlerini benimsemesini de sağlamaktadır. Masallar verilmek istenen ahlaki değerlerin (iyilik, dürüstlük, doğruluk, çalışkanlık, yardımlaşma vb.) kalıcı bir şekilde öğrenilmesini sağlamaktadır. Masal, çocuğu içine alır ve onu yolculuğuna ortak eder. Böylelikle çocuklar, masallar sayesinde eğitim sürecinde edilgen değil etken olmaktadır.

“*Masalların temel felsefesine göre çile çekmeden, hüner göstermeden, kendini ispat etmeden başarı ve mutluluğa erişmek mümkün değildir.*” (Türkeş Günay, 2011: 680). Çocuklar, masalları okurken aslında masal kahramanının ve masaldaki diğer kahramanların olaylar veya durumlar karşısındaki tepkilerinden yola çıkarak ait oldukları toplumların değerlerini öğrenme fırsatı bulmaktadır. Masallarda; başarıya ulaşmak için azimli bir şekilde çalışılması gerektiği, kötülerin mutlaka sonunda cezalandırıldığı, iyilerin hak ettikleri mutluluğa önünde sonunda kavuştuğu vb. anlatılarak çocuğun değer yargılarının istenen yönde oluşturulması sağlanmaktadır.

Masalların çocuğun ruhsal gelişimine, kendini tanımasına, özgüven duygusunun artmasına ve okuma alışkanlığı edinmesine katkı sağlar. Masallarda ele alınan konular, bir bakıma çocuğun iç sorunlarına gönderme yaparken, dolaylı bir yoldan da çocuğun dünyasına girer. Çocuk, içinde yaşadığı değerlerin benzerini masallarda bulur (Yardımcı ve Tuncer, 2002: 79). Bu yönüyle masallar, çocuklara kendilerini tanımalarını ve ait oldukları toplumla aralarında aidiyet duygusu kurmalarını sağlamaktadır. Masal, çocuğa ait olduğu toplumun değerlerini içselleştirerek bireysellikten toplumsallığa geçişinde bir bakıma rehberlik etmektedir.

Sonuç

Dil gelişimi çocukların sözlü kültür ürünleriyle karşılaştığı dönemlerden itibaren başlamaktadır. İnsanların bebekken dinledikleri ninniler, masallar, tekerlemeler, bilmeceler, atasözleri, deyimler vb. türler onların dilsel gelişiminde etkin rol oynar. Küçük yaşlardan itibaren masal başta olmak üzere sözlü kültür ürünleriyle büyüyen çocuklar Türkçenin kurallarını örtük öğrenmeyle kavramış olurlar. Bu nedenle masal, çocukların dilsel gelişimlerinin sağlanmasında önemlidir. Dilsel gelişimde etkili ve yararlı olan masallar bilişsel gelişimi de desteklemektedir.

Masallar, çocuklara hayal dünyalarını geliştirme ve zihinsel becerilerini kullanma imkânı sunar. Masaldaki kurmaca dünya sayesinde çocuğun gerçek dünyayı algılaması kolaylaşır. Masallar, çocuğun henüz yabancı olduğu gerçek dünyayı ona algılayacağı şekilde sunarak çocuğun bilişsel olarak hazırlanmasını sağlar. Masallar sayesinde çocuklar, olayları ve durumları daha kolay algılayıp anlamlandırma imkânı bulmuş olur. Bir bakıma masal dünyası çocuğun yüzmeyi öğrendiği havuz konumunda onu denize yani hayata hazırlar. Böylelikle çocuğun gerçek dünyayı algılamasında uyum sorunu yaşamasını önlemiş olur.

Çocuğun hayal dünyasından çıkarak gerçek dünyaya daha kolay adapte olmasını sağlayan masallar onun ruhsal gelişimini de destekler. Henüz tam olarak sorunlarla başa çıkabilme yetisi kazanamamış çocukların ruhsal olarak hayata hazırlanmaları yine masallar vasıtasıyla olur. Masallarda, kahraman birçok zorlukla karşılaşır ve vazgeçmeden amacına ulaşabilmek için önüne çıkan her zorluğun üstesinden gelir. Çocuklar da masal kahramanı ile kendilerini özdeşleştirerek zorluklar karşısında pes etmemeyi öğrenirler. Böylelikle zorluklar karşısında yılmadan savaşan, ruhsal olarak güçlü bireyler olurlar.

Masalların kültür aktarımındaki görevi de yadsınamaz bir gerçektir. Masallar, ait oldukları toplumların kültürel kimlikleri konumundadır. Bir masal metni incelendiğinde onun ait olduğu toplumun hayata bakış açısı, gelenek görenekleri, değerleri, toplumsal ilişkileri vb. durumlar açık bir şekilde görülür. Bu bakımdan masallar, tarih boyunca kültürel aktarımı sağlayan sözlü kültür ürünlerinin başında gelmiştir. Dolayısıyla çocuklara ait oldukları toplumun kültürel değerlerinin kazandırılmasında masal önemlidir.

Masallar sayesinde çocukların bilişsel ve dilsel gelişimleri sağlanırken kültürel aktarım da gerçekleşmektedir. Bu nedenle özellikle Türkçe ders kitaplarında nitelikli masal metinlerinin oldukça fazla yer alması gerekir. Ayrıca masallar, ilköğretim ve ortaokul seviyesindeki öğrencilerin derslerde edilgen değil, etkin olmalarını sağlamaktadır. Masal, çocuğa eğlenirken öğrenme şansı vererek çocuğu öğrenme sürecinde istekli bir şekilde yer almaya teşvik eder.

Kaynakça

- Akdeniz, S. (2007). “Bir ‘Masal Metinleri İnceleme Modeli’ Önerisi ve Uygulaması”. *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu (Gelişmeleri Sorunlar ve Önerileri) Bildiri Kitabı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi. ss. 179-187.
- Arıcı, A.F. (2012). *Masalın Sesi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Assmann, J. (1997). *Kültürel Bellek*. Çev. Tekin, Ayşe. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ayhan, M. S. ve Arslan, M. (2014). “Edebi Metin Olarak Masalların Yabancılara Türkçe Öğretiminde Dilsel ve Kişisel Becerilerinin Gelişimine Etkisi”. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Yıl: 7. Sayı: 2. ss. 543-559.
- Baş, B. (2006). *1985-2005 Yılları Arasında Çocuk Edebiyatı Sahasında Yazılmış Tahkiyeli Metinlerin Sözcük Üzerine Bir Araştırma*. Ankara: Gazi Üniversitesi (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- Baş, B. (2015). *Türkçe Öğretimi Açısından Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Boratav, P.N. (1969). *Az Gittik Uz Gittik*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Dilidüzgün, S. (2003). *Çağdaş Çocuk Yazını*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Duymaz, A. (2002). *İrfanı Arzulayan Sözler Tekerlemeler*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Gökşen, E. N. (1975). *Örnekleriyle Çocuk Edebiyatımız*. İstanbul: Otağ Matbaası.
- Görgü, A. T. (2007). “Masalların Çocuğun Bilişsel ve Duyuşsal Gelişimine Katkısı”. *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu (Gelişmeleri Sorunlar ve Önerileri) Bildiri Kitabı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi. ss. 537 - 544.
- Helimeoğlu Yavuz, M. (2009). *Masallar ve Eğitimsel İşlevleri*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- İşeri, K. (1996). “Dilin Kazanımı ve Yabancı Dil Öğretimi”. *Dil Dergisi*. Sayı: 43. ss. 21-27.
- Karatay, H. (2007). “Dil Edinimi ve Değer Öğretimi Sürecinde Masalın Önemi ve İşlevi”. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. S. 5 (3). ss. 463-475.
- Kavcar, C. (1996). *Anadili Eğitimi*. Tömer Ana Dili. ss.1-4.
- Kunos, I. (1925). *Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul.
- Mert, E. L. (2012). “Anadili Eğitimi – Öğretimi Sürecindeki Çocuk Yazını Ürünlerinden Yararlanma ve Masal Türüne Yönelik Bazı Belirlemeler”. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. Sayı: 31, ss. 1-12.
- Öncül, R. (2000). *Eğitim ve Eğitim Bilimleri Sözlüğü*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Sanders, B. (2013). *Öküzün A’sı (Elektronik Çağda Yazılı Kültürün Çöküşü ve Şiddetin Yükselişi)*. Çev. Tahir, Şehnaz. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Sever, S. (2000). “Çocuk Kitaplarında Dilsel ve Görsel Duyarlık”. *I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu Bildiri Kitabı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi. ss. 631-647.
- Tosunoğlu, M. ve Melanlıoğlu, D. (2007). “Türk Topluluklarında Söylenen Tekerlemelerin Çocuk Gelişimindeki Yeri ve Önemi”. *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu (Gelişmeleri Sorunlar ve Önerileri) Bildiri Kitabı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Yayın No: 203. ss. 333-338.
- Tüm, G. (2010). “Atasözlerinin Değişik Kültür ve Dilleri Anlamadaki Rolü”. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 5(4). p. 663-678.
- Tuncer, H. ve Yardımcı, M. (2002). *Eğitim Fakülteleri İçin Çocuk Edebiyatı*. İzmir: Ürün Yayınları.
- Tür, G. ve Turla, A. (1999). *Okul Öncesinde Çocuk Edebiyatı ve Kitap*. İstanbul: Ya-pa Yayınları.
- Turan, Ş. (2002). *Türk Kültür Tarihi (Türk Kültüründen Türkiye Kültürüne ve Evrenselliğe)*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Türkeş Günay, U. (2011). *Elazığ Masalları ve Propp Metodu*. Ankara: Akçağ Yayınları.